

۵۳۲

ع

گزیده دانشوران و رجال اصفهان و زندگی نامه خودنوشت مؤلف

تألیف

سید محمد علی مبارکه‌ای (م ۱۳۵۵ ق)

به کوشش
رحیم قاسمی

مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه
۱۳۹۳

گزیده دانشوران و رجال اصفهان وزندگی نامه خودنوشت مؤلف

تألیف: سید محمد علی مبارکه‌ای (م ۱۳۶۵ق)

به‌کوشش: رحیم قاسمی

تهیه: مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه (= مؤسسه تراث الشیعه)

- ناشر: انتشارات مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه
- چاپ و صحافی: زیتون - مشعر
- نوبت چاپ: اول / پاییز ۱۳۹۳
- شمارگان: ۱۰۰۰
- بها: ۲۵۰۰۰ تومان

همه حقوق برای مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه محفوظ است.

نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه ممنوع است.

انتشارات مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه، قم، صندوق پستی ۹۱۶-۳۷۱۸۵، تلفن و نمابر: ۰۲۵ ۳۷۷۴۲۸۵۰

نماینده‌گی فروش: قم، ابتدای خ شهداء، کلبه شروق، تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۸۱۴۴

www.al-athar.ir | e-mail: info@al-athar.ir

سرگذشت نامه ها | تراجم

۱۴

شماره انتشار (چاپ اول) ۲۹

مسلسل انتشار (چاپ اول و بار چاپ) ۲۰۱۱

مبارکه ای اصفهانی، محمد علی، ۱۲۷۸ - ۱۳۴۸	سرشناسه
گزیده دانشوران و رجال اصفهان و زندگی نامه خودنوشت مؤلف / تألیف: سید محمد علی مبارکه ای (م ۱۳۶۵ ق): به کوشش رحیم قاسمی	عنوان و نام پدیدآور
قم: مؤسسه کتابشناسی شیعه، انتشارات، ۱۳۹۳.	مشخصات نشر
۴۸۴ ص.: مصور.	مشخصات ظاهری
مؤسسه کتابشناسی شیعه: ۲۹ سرگذشت نامه ها، تراجم: ۱۴.	فروست
۷-۱۰-۷-۶۰۰-۹۷۸-۲۵۰۰۰۰ ریال	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه	یادداشت
نمایه	یادداشت
مبارکه ای اصفهانی، محمد علی، ۱۲۷۸ - ۱۳۲۵ ش. -- خودسرگذشتنامه ها	موضوع
مجتهدان و علما -- ایران -- اصفهان -- سرگذشتنامه	موضوع
قاسمی، رحیم، ۱۳۵۱ -، گردآورنده	شناسه افزوده
مؤسسه کتابشناسی شیعه (= مؤسسه تراث الشیعة)	شناسه افزوده
۲۱۳۹۳ م ۷۵ ص / ۲۰۷۳ DSR	رده بندی کنگره
۹۵۵/۹۳۲۲	رده بندی دیویی
۳۵۹۳۷۳۵	شماره کتابشناسی ملی

فهرست مطالب

۳۰	۴. سرداق دوشیزگان و سعادت ایرانیان	۱۱	مقدمه مؤسسه کتاب شناسی شهید
۳۱	۵. تحصيل الثمن في حديث حب الوطن	۱۵	مقدمه مصحح: شرح حال مؤلف
۳۲	۶. نور القدسی	۱۷	تحصیلات و اساتید
۳۲	۷. نور الانوار	۱۸	سیروسیاحت
۳۲	۸. پیام مبارکی به سوی کسروی	۲۱	اجازات
۳۲	۹. تاریخ ایران و اصفهان	۲۱	۱. آیه الله آخوند ملا عبدالکریم گزی
۳۳	۱۰. دانشوران و رجال اصفهان	۲۱	۲. آیه الله حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی
۳۴	۱۱. شجره مبارکه	۲۲	۳. آیه الله شیخ محمد باقر بیرجندی
۳۴	۱۲. ثمرات العلوم	۲۳	۴. آیه الله شیخ محمد حسین فشارکی
۳۴	۱۳. آئینه عبرت و زندان اصفهان	۲۳	۵. آیه الله سید ابوالقاسم دهکردی
۳۵	۱۴. اسلام خالص	۲۴	۶. آیه الله سید نجم الحسن لکهنوی
۳۵	۱۵. سر الغیب و کشف الغیب	۲۵	۷. آیه الله علامه شیخ محمد رضا نجفی
۳۵	۱۶. اثبات الولاية ودلائل الإمامة	۲۵	۸. شهید آیه الله سید حسن مدرّس
۳۵	۱۷. جنة السعداء و جنة الاتقياء	۲۶	۹. آیه الله سید مهدی درجه ای
۳۵	۱۸. شرح حالات حافظ و شرح مشکلات اشعار او	۲۶	طریقت اخلاقی
۳۵	۱۹. السیف القاطع والنور اللامع	۲۸	تألیفات
۳۵	۲۰. مرآة الغیب	۲۸	۱. صراط المستقیم یا نماز در اسلام
۳۶	۲۱. نور السعادة	۲۹	۲. منهج القويم
۳۶	۲۲. مثنوی سقراطیّه	۲۹	۳. کشف المهلكات

۲۳. دیوان اشعار ۳۶
۲۴. بشارات کتب سماویه ۳۶
- نمونه اشعار ۵۴
- افکار مبارکی ۵۵
- وفات و مرثی ۵۸
- دریای غم یا وفات آقای مبارکی ۶۰
- گزیده دانشوران و رجال اصفهان**
۱. سید ابراهیم موسوی شمس آبادی اصفهانی ۶۵
۲. سید ابوالحسن تویسرکانی اصفهانی ۶۶
۳. سید ابوالحسن مدینی لنجانی اصفهانی ۶۷
۴. شیخ ابوالفضل ریزی ۷۲
۵. سید ابوالقاسم دهکردی اصفهانی ۷۰
۶. حاج میرزا ابوالقاسم زنجانى ۶
- حکایت حاجی آقا نورالله نجفی و حاج میرزا ابوالقاسم ۷۶
۷. سید احمد بروجنی اصفهانی ۷۹
۸. شیخ احمد بیدآبادی اصفهانی ۸۰
۹. میرزا احمد حسینی خراسانی اصفهانی ۸۱
۱۰. شیخ احمد خوانساری واعظ اصفهانی ۸۲
۱۱. سید احمد لنبانی ۸۳
۱۲. سید اسدالله اصفهانی معروف به چهارسوقی ۸۳
۱۳. شیخ اسدالله قمشه ای ۸۴
۱۴. شیخ اسدالله اعمی ۸۹
۱۵. سید اسماعیل صدر ۸۹
۱۶. سید محمد باقر بن میرزا عبد الغفار تویسرکانی ۹۱
۱۷. سید محمد باقر درچه ای ۹۲
۱۸. شیخ محمد باقر فشارکی ۹۵
۱۹. شیخ محمد تقی مشهور به آقا نجفی ۹۷
۲۰. آقا سید جعفر بیدآبادی ۱۰۱
۲۱. حاج ملا جعفر واعظ هرندي ۱۰۲
۲۲. ملا اسماعیل سبزواری ۱۰۳
۲۳. جلال الدین مسجدشاهی ۱۰۴
۲۴. شیخ جمال الدین نجفی ۱۰۷
۲۵. جمال الدین بن میرزا ابوالمعالی کرباسی ۱۱۰
۲۶. حاج ملا جواد معروف به آدینه ۱۱۱
۲۷. سید محمد جواد حسینی خراسانی اصفهانی ۱۱۳
۲۸. سید محمد جواد عاملی مسجد شاهی ۱۱۴
۲۹. حاج محمد جواد بیدآبادی سرجویی ۱۱۶
۳۰. حکیم متاله ربانی جهانگیرخان دهاقانی ۱۱۸
۳۱. حبیب الله بن هدایه الله روضاتی ۱۲۳
۳۲. سید حسن اشیه ای اصفهانی معروف به مدرّس ۱۲۴
- وکالت مدرّس از طرف ملت اصفهان ۱۲۷
- حرکت مدرّس از برای طهران ۱۲۷
۳۳. حاج میرزا احسن انصاری ۱۳۰
۳۴. حاج مولی حسن دزی ۱۳۱
۳۵. حاج ملا حسن دولت آبادی ۱۳۳
۳۶. مولی حسن هنوی ۱۳۳
۳۷. آقا میرزا حسن سادات ۱۳۴
۳۸. شیخ محمد حسن شیرازی ۱۳۵
۳۹. حاج سید حسن کاشی اصفهانی ۱۳۶
- با رگشت حاج سید حسن به اصفهان ۱۴۲
۴۰. شیخ محمد حسن لاری ۱۴۴
۴۱. مولا حسن نائینی ۱۴۵
۴۲. سید حسن یزدی اصفهانی شهریه فانی ۱۴۹
۴۳. شرح حال رکن الملک ۱۵۰
- ادامه شرح حال سید فانی ۱۵۲
۴۴. شیخ حسنعلی اصفهانی ۱۵۳
۴۵. آقا میرزا محمد حسین ایجئی = اژه ای ۱۵۴
۴۶. حاج میرزا محمد حسین بیدآبادی ۱۵۵
۴۷. مولانا شیخ محمد حسین فشارکی ۱۵۸
۴۸. حاج سید حسین کهنگی ۱۵۹
۴۹. حاج میرزا حسین نائینی ۱۶۰

۵۰. سید محمد رضا بن محمد یوسف خراسانی ۱۶۴
۵۱. سید محمد رضا بن محمد جواد خراسانی اصفهانی ۱۶۶
۵۲. سید محمد رضا خوانساری رضوی ۱۶۷
۵۳. آقا محمد رضا بن عبدالحکیم کلباسی ۱۶۸
۵۴. شیخ محمد رضا بن محمد حسین نجفی اصفهانی ۱۶۹
۵۵. سید محمد رضی بن سید احمد فیروزی ۱۷۰
۵۶. سید محمد صادق مدرّس خاتون آبادی ۱۷۱
۵۷. سید صدرالدین کوپائی ۱۷۲
۵۸. حاج ملاعباس واعظ ۱۷۳
۵۹. سید عبدالحسین معروف به سیدالعراقین ۱۷۵
۶۰. میرزا عبدالحسین صدرالمحدثین ۱۷۸
۶۱. حاج میرزا عبدالحق تویس راجی ۱۸۴
۶۲. شیخ عبدالحکیم بن محمد بن علی اصفهانی ۱۸۶
۶۳. عبدالحکیم سودائی ۱۹۱
۶۴. ملا عبد الله خوانساری ۱۹۲
۶۵. سید عبد الله جزائری ۱۹۴
۶۶. سید عبد الله ثقة الاسلام ۱۹۴
۶۷. عبدالمحمود محزون ۱۹۶
۶۸. سید علی بروجنی ۱۹۶
۶۹. میر سید علی معروف به جناب اصفهانی ۱۹۷
۷۰. آقا میر سید علی سدهی ۱۹۸
۷۱. حاج میرزا علی آقا شیرازی ۱۹۹
۷۲. شیخ علی فریدنی ۲۰۰
۷۳. شیخ علی بن شیخ مفید ۲۰۱
۷۴. سید علی بن میر محمد مبارکی ۲۰۲
۷۵. سید علی بن محمد علی موسوی مبارکی ۲۰۶
۷۶. حاج سید علی موسوی ۲۰۸
۷۷. میر سید علی نجف آبادی ۲۰۹
۷۸. شیخ علی مدرّس یزدی اصفهانی ۲۱۲
۷۹. حاج میرزا علی معروف به حصّه ای هسته ای ۲۱۳
۸۰. آقا میرزا علی محمد اجیه ای ازّه ای ۲۱۴
۸۱. سید محمد کاظم مرتضوی کوندی ۲۱۴
۸۲. کمال الدین نجفی اصفهانی معروف به شریعتمدار ۲۱۶
۸۳. لطف الله شمس الواعظین ۲۱۸
۸۴. شیخ مرتضی بن محمد اردکانی ۲۱۸
۸۵. سید مرتضی حسینی بروجنی ۲۱۹
۸۶. سید مرتضی بن محمد رضا خراسانی ۲۲۰
۸۷. شیخ مرتضی ربیّی اصفهانی ۲۲۱
۸۸. سید مصطفی بن سید محمد بروجنی ۲۲۳
۸۹. آقا میر سید محمد امام جمعه ۲۲۴
۹۰. آقا میر سید محمد امامی ۲۳۰
۹۱. آقا سید محمد بروجنی ۲۳۱
۹۲. سید محمد معروف به ترک ۲۳۲
۹۳. سید محمد سبط سید محمد ترک ۲۳۳
۹۴. شیخ محمد حکیم خراسانی اصفهانی ۲۳۴
۹۵. سید محمد شهشهانی ۲۳۷
۹۶. شیخ مولانا محمد کاشی اصفهانی ۲۳۹
۹۷. آقا سید محمد شهریه نجف آبادی ۲۴۵
۹۸. شیخ محمد بن شیخ مفید اصفهانی ۲۴۷
۹۹. منیرالدین اصفهانی ۲۴۸
۱۰۰. سید محمد مهدی درچه ای ۲۵۲
۱۰۱. حاج شیخ مهدی نجفی ۲۵۴
۱۰۲. سید ناصرالدین بن سید هاشم حسینی نجف آبادی ۲۵۶
۱۰۳. آقا نصر الله شهاب ۲۵۸
۱۰۴. میرزا نورالدین مجلسی ۲۶۲
۱۰۵. نورالله بن شیخ محمد باقر بن شیخ محمد تقی نجفی ۲۶۲
- تشکیل عدلیه ۲۶۹
- مسافرت حاج شیخ نورالله به تهران ۲۷۴
- اجتماع روحانیین در قم ۲۷۵
- مذاکرات با وزیر دربار ۲۷۶
- وفات حاج شیخ نورالله ۲۷۹

۲۸۰. حاجی میرزا هادی دولت آبادی ۲۸۰
۱۰۷. میرزا هاشم بن میرسید محمد خاتون آبادی ۲۸۳
۱۰۸. حاج میرزا هاشم بن محمد جواد کلباسی ۲۸۶
۱۰۹. هدایه الله بن محمد باقر موسوی چهارسوقی ۲۸۷
۱۱۰. حاج میرزا هدی کلباسی ۲۸۸
- پیوست: شجره مبارکه یا زندگی نامه خودنوشت سید محمد علی مبارکه ای ۲۸۹**
۲۹۱. زندگی نامه خودنوشت سید محمد علی مبارکه ای ۲۹۱
- نخستین روزگار و پیدایش هاشم مبارکی در این گیتی ۲۹۱
- حکایت یکی از اهل مکاسف با والدینش ۲۹۴
- نشو و نمای نویسنده و روزگار کودکی ۲۹۵
- مدخلیت تربیت و حالات نویسنده پس از هفت سالگی ۲۹۶
- وضع مکتب خانه ای که نویسنده را در طفولیت در او بردند ۲۹۹
- تحصیل در منزل ۳۰۱
- تحصیلات قدیمه مبارکی در اصفهان ۳۰۵
- اقامت در مسجد شاه ۳۰۶
- بازگشت از مسجد شاه به مدرسه صدر ۳۰۷
- ملازمت شیخ محمد کاشانی (قدس سره العالی) ۳۰۸
- حالات مبارکی پس از وفات حکیم کاشی ۳۰۹
- تحصیلات مبارکی و استفاده او از دومین استاد بزرگ خود ۳۱۱
- اوضاع گرانی نرخ گندم و ارزانی جان بشر ۳۱۱
- روزگار مبارکی در ایام قحطی ۳۱۳
- حالات عبرت انگیز که بر مبارکی در زمان گرانی رخ داده ۳۱۵
- گشایش کار و عاقبت کار محترکین گندم ۳۱۶
- فشار روزگار شخص را به کار وادار می کند ۳۱۸
- حاجی درویش صحاف ۳۱۸
- شغل دومی که اختیار نمودم ۳۲۱
- اساتید ۳۲۲
- تحصیلات عرضی و طولی ۳۲۵
- خوش پیشواز و بد بدرقه ۳۲۸
۳۳۰. ورود ظل سلطان از فرنگ ۳۳۰
۳۳۱. ورود احمد شاه به اصفهان ۳۳۱
۳۳۳. زندگانی تازه مبارکی در تزویج ۳۳۳
۳۳۶. ملاحظه رحم پروری ۳۳۶
۳۴۰. تغییر روزگار و اثر دلشکستگی ۳۴۰
۳۴۱. وقوع تزویج ۳۴۱
۳۴۳. مسافرت مبارکی از اصفهان به قم و وضع راه ها ۳۴۳
۳۴۴. وضع منازل و قهوه خانه های سابق ۳۴۴
۳۴۷. ورود در قم ۳۴۷
۳۵۱. علمای نجف در قم ۳۵۱
۳۵۲. تصادف نوروز و نیمه شعبان ۳۵۲
۳۵۲. مسافرت به تهران ۳۵۲
۳۵۸. مبارکی و شغل موعظه ۳۵۸
۳۵۹. خدمت به جامعه از راه پند ۳۵۹
۳۶۱. مسافرت به مشهد و خراسان ۳۶۱
۳۶۴. ساهرود ۳۶۴
۳۶۶. ورود در مبارک آباد ۳۶۶
۳۶۷. حرکت از نیشابور ۳۶۷
۳۶۸. جاده طرق و خطرات او ۳۶۸
۳۶۸. ورود به مشهد ۳۶۸
۳۷۰. شیخ مهدی خالصی ۳۷۰
۳۷۱. قضیه منزل دکتر حسن خان ۳۷۱
۳۷۵. قضیه مشهد و توقف در مدرسه میرزا جعفر ۳۷۵
۳۷۶. بیرون آمدن از مدرسه و آزاد شدن ۳۷۶
۳۷۷. حاج محمود هراتی ۳۷۷
۳۷۷. بازگشت به اصفهان ۳۷۷
۳۷۸. مسجد حکیم ۳۷۸
۳۸۰. دومین مسافرت به مشهد ۳۸۰
۳۸۲. علمای مشهد ۳۸۲
۳۸۵. مشاهدات روحانیه ۳۸۵
۳۸۶. ورود در ریاضات ۳۸۶
۳۸۷. مشاهده دیگر ۳۸۷

۴۱۴	مسجد جامع در لاهور	۳۸۹	آغاز سفر هندوستان از طرف مشهد
۴۱۵	مقبره شاه جهانگیر	۳۸۹	تربت حیدریه
۴۱۵	باغ شعله ماه	۳۹۰	علمای تربت
۴۱۶	آقا میرسید علی لاهوری	۳۹۰	حاج ملا عباس تربتی
۴۱۶	نواب محمد علی خان	۳۹۱	آقا سید محمد باقر
۴۱۶	مدیر مجله شیعه و ملاقات مبارکی با گاندی	۳۹۲	بیدخت گناباد مزار مولی سلطان علی
۴۱۷	گاندی	۳۹۲	وصف قائن
۴۱۸	شیخ عبدالعلی ترشیزی	۳۹۵	تأویلات اسماعیلیه
۴۱۹	ورود در شهر دهلی هندوستان	۳۹۶	ورود به بیرجند
۴۲۰	نارین قلعه دهلی	۳۹۶	حاج شیخ محمد باقر بیرجندی
۴۲۲	قتل عام نادر در شهر دهلی	۳۹۷	حاج شیخ هادی بیرجندی
۴۲۳	حکایت میمون	۳۹۸	شیخ ابراهیم فارابی
۴۲۳	مذاهب مختلفه و مردم دهلی	۳۹۹	ورود به دزداب (زاهدان)
۴۲۴	مذاکره با محدث وهابی	۳۹۹	وصف بربر و قوم هزاره
۴۲۵	معاودت از دهلی به لاهور	۴۰۰	قوم بلوچ
۴۲۵	قادیان و میرزا احمد قادیانی	۴۰۱	گزارش ایام توقف در دزداب
۴۲۹	ماهی آریه سماج	۴۰۳	ماه مبارک در دزداب
۴۳۰	شهر کپه	۴۰۴	حرکت از دزداب
۴۳۰	میرسید حامد حسین	۴۰۵	ورود در خاک و سند و هند
۴۳۱	میرسید ناصر حسین	۴۰۶	حیدر آباد سند
۴۳۲	مدرسه الواعظین	۴۰۶	سکر سکر
۴۳۳	مولانا شمس العلماء نجم الحسن	۴۰۶	امرت سر
۴۳۳	علومیه که بر مبلغین اسلام لازم است	۴۰۷	ذکر نانک و عقیده نانکیان که یسگان باشند
۴۳۴	نویسندگان در شهر لکنهوء	۴۰۸	کتاب نانک شاه و عقاید او
۴۳۵	آقا سید محمد باقر مجتهد	۴۰۹	عقاید یسگان
۴۳۵	شهر بنارس	۴۱۰	اتحاد و حلول به عقیده یسگان
۴۳۶	حکایت راجع به غریب عشق	۴۱۱	حکایت
۴۳۷	حکایت اول	۴۱۲	ترقیات و تعالیات یسگان
۴۳۸	حکایت دوم	۴۱۲	ورود به شهر لاهور
۴۴۰	مسافرت به طرف بنگاله و کلکته	۴۱۳	وصف شهر لاهور
۴۴۱	شیعه کانفرانس	۴۱۳	نارین قلعه
۴۴۲	حبل المتین		

- هُوْگلی ۴۴۲
- ورود به شهر کراچی ۴۴۳
- مسافرت به طرف حجاز از طریق هندوستان ۴۴۴
- عقاید مردم جاوه در حج رفتن ۴۴۵
- ورود در خاک حجاز ۴۴۷
- معنی جدّه ۴۴۸
- مسافرت به مدینه طیبّه ۴۴۸
- ملاقات با ملک حجاز ابن سعود ۴۴۹
- ورود به مدینه منوره ۴۵۰
- ذکر مدینه منوره ۴۵۰
- خروج از مدینه ۴۵۱
- گم شدن راه ۴۵۲
- توسل به حضرت حجت علیه السلام ۴۵۳
- ورود به مکه معظمه ۴۵۴
- ورود به عرفات ۴۵۶
- مريض شدن در منی و تذکّر از حرف مرتاض هندی ۴۵۸
- مباحثه با قاضی وهابی ۴۵۹
- موضوع استعمال دود ۴۷۳
- ملاقات با ابن السعود ۴۷۶

مقدمه مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين،

والصلاة والسلام على سيدنا ونبينا أفضل الخلق أجمعين

وعلى وصيته علي أمير المؤمنين وعلى الأئمة المعصومين من آلّه

الطيبين الطاهرين ولا سيما الإمام المهدي الذي يملأ الأرض قسطاً وعدلاً.

مؤلف کتاب حاضر، خطیب توانا و عالم خوش‌نکر و پرتلاش مرحوم حاج سید محمد علی مبارکه‌ای رحمته الله علیه (۱۳۱۶ - ۱۳۶۵ ق = ۱۳۲۵ ش) از دانشمندی است که مجهول‌القدر و مغمور‌الذکر مانده و بیشتر آثارش هنوز منتشر نشده است.

این عالم ربّانی دست‌پرووده حوزه پررونق اصفهان در حدود یکصد سال پیش است، هر چند مدتی در حوزه‌های دیگر از جمله قم و مشهد و تهران درس خوانده است؛ ولی عمده تحصیل و شکل‌گیری شخصیت او نزد علمای اصفهان و در آن حوزه بابرکت و بانشاط بوده است. حضور چند ساله در خدمت علمای وارسته و نامدار آن روزگار و حشرو نشر و استفاده از محضر بزرگانی چون حضرات آیات ابوالمجد شیخ محمد رضا نجفی مسجدشاهی، سید ابوالقاسم دهکردی، شهید سید حسن مدرّس و آخوند کاشی از اوست شخصیتی جامع، فهمیده و منتقد و دلسوز جامعه دینی و حوزه‌ها ساخت.

علاوه بر اینها سفر به کشورهای مختلف و دیدار با مردم و عالمان آن کشورها و اطلاع از اوضاع و احوال جهان بر بصیرت و تیزبینی او افزوده است.

وی در آغاز کتابش ثمرات العلوم می‌گوید:

آنچه نویسنده این کتاب در سیاحت‌های خود در ممالک دنیا از چین و هند و ژاپون و روسیه و تبت و صیام [= سیام = تایلند] و کشمیر و افغانستان و ایران و عراق عرب و فلسطین و سوریا و ترکیه و حجاز و یمن و مصر و حبشه و اندلس و مراکش و فرانسه و برلن و لندن و ایتالیا و قسمت‌های دیگر از اروپا از بعضی از غریب و عجایب و وقایعات [کذا] مهم مشاهده نموده، متفرقاً در این اوراق به یادگار گذاشته.

وی علاوه بر تألیف، به وعظ و خطابه اشتغال داشت و در زمره خطیبان و منبریان کبیر ایران طراز اول اصفهان بوده، و مورد غضب ایادی طاغوت رضاخان واقع و در سال ۱۳۵۸ ق دستگیر و زندانی شد و حدود نه ماه در زندان بسربرد.

چنانکه گفته شد تا کنون فقط آثار محدودی از این بزرگوار در دهها سال پیش منتشر شده از جمله: ۱. صراط المستقیم یا نماد اسلام (چاپ ۱۳۶۵ ق)؛ ۲. منهج القویم (۱۳۶۵ ق)؛ ۳. کشف المهلکات در سموم مسکرات (با تقرظ حضرت آیات ملا محمد حسین فشارکی و میرسید علی نجف آبادی)؛ ۴. سرادق دوشیزگان و سعادت ایرانیان در وجوب حجاب و نقاب؛ ۵. تحصیل الثمن فی حدیث حب الوطن (با تقرظ مرحوم استاد محمود شهابی)؛ ۶. نور القدسی؛ ۷. نور الأنوار؛ ۸. پیام مبارکی به سوی کسروی. و این دیگر آثارش از جمله کتاب حاضر، پیش از این چاپ نشده است.

کتاب حاضر گزیده‌ای از پنج مجلد کتاب دانشوران و رجال اصفهان (مشمول بر عالمان دوره صفویه تا عصر مؤلف) و بیشتر شامل سرگذشت علمای متأخر و معاصر مؤلف است. موضوعات و محتوای هر پنج مجلد این اثر، در مقدمه مصحح معرفی شده است. علاوه بر آن، زندگی‌نامه خودنوشت مؤلف یا خاطرات مبارکی را که بسیار شیوا و جذّاب و عبرت‌آموز و شبیه سیاحت شرق آیه الله آقانجفی قوجانی است به گزیده دانشوران ملحق کرده‌ایم.

دانشوران و رجال اصفهان در عصر سیاه و محنت بار رضاخان پهلوی تألیف شده و در سال ۱۳۱۹ ش به پایان رسیده است. مؤلف در سرگذشت سید حسن یزدی اصفهانی به تاریخ تألیف اشاره کرده و این سرگذشت را به سال ۱۳۵۷ ق = ۱۳۱۷ ش نوشته است.

طبیعی است که تألیف در عهد طاغوت مستلزم رعایت پاره‌ای از مسائل است و هرکارو تألیفی را باید با مقتضیات و ظرف زمانی خود سنجید و درباره‌اش داوری کرد.

این کتاب سرشار از نکات آموزنده و هشداردهنده و از بهترین درسها برای روحانیان است. و می‌توان دیدگاههای منتقدی مطلع و دلسوز و حامی را در آن یافت. هرچند ممکن است برخی دیدگاههای وی قابل قبول همگان نباشد یا برخی سخنانش تند و جسورانه به نظر آید. در لابه لای این کتاب و نیز مقدمه مصحح که در پی می‌آید پاره‌ای از افکار و اندیشه‌هایش درج شده است. علاوه بر افکار وی، مطالب ناب و مستندی در سرگذشت بزرگان در کتاب حاضر دیده می‌شود و چنانکه گذشت مؤلف چند سالی در خدمت آخوند کاشی تربیت شده و از جمله درین باره در خاطراتش می‌نویسد:

یک ساعت به طلوع فجر برخاسته، دو مرتبه در خدمتش حاضر می‌شدم، و در آن وقت سحر، از حالات رک نماز، از و نیازش به سوی خالق یکتا، تأثیری در من ایجاد می‌شد که آنچه در حالات گذشتگان شنیده [بودم] در او مشاهده می‌کردم... در هر شبی به قدر نیم ساعت مرا به کلمات مواظف و پند مشغول می‌ساخت...

در این مدت عمر کم، در خدمت آن شیخ کامل نابینایی بودم بینا شدم. در جهان تنگ و تاریکی روحم در زندان بود، به فضای لا یتناهی و به گستران قدس پروازم داد. و اگر او را ندیده بودم شاید در این عالم هر چیزی را که در دستگاه الهیات می‌شنیدم انکار داشتم، ولی همگی را به مقام شهود دیدم.

چون مرغ روحش با عالم قدس پرواز کرد، چنان بود که نزدیک شد مرغ روح من جوجه صفت به دنبال مادر خود پرواز نماید... و مدت زمانی مرا عادت چنین بود که در ساعات سه از غروب گذشته، از شهر برای زیارت آن حکیم ربانی حرکت می‌کردم و تا طلوع فجر بر سر آن تربت شریف به حال مراقبه می‌ماندم... (رک: پیوست همین کتاب)

از جمله قسمت‌های جذاب خاطرات مبارکی یا سرگذشت خودنوشت وی، قسمت دیدار وی با گاندی در سفر هند و مناظره وی با عالم وهابی در مسجد الحرام، و پاره‌ای از بخش‌های دیگر خاطرات سفر حج و اشاره به ریشه‌های مشکلات مسلمانان و دخالت دولت استعمارگرانگلیس در سرنوشت مسلمانان و نقش این دولت در تقویت وهابیت و گزارش قطعی اصفهان است.

بیفزایم که شجره مبارکه یا خاطرات مبارکی قسمتهای دیگری هم داشته است، ولی آنچه در اختیار ما قرار گرفت همین مقداری است که در این کتاب چاپ شده است.

به هر حال، کتاب حاضر به مناسبت هفتادمین سال درگذشت مرحوم مبارکه‌ای (م ۱۳۶۵ ق) منتشر می‌شود. بسیار بجاست که مراکز حوزوی اصفهان و فضلالی اصفهانی همت کنند و گلچینی از مجموعه آثار او را تا پنج سال دیگر به مناسبت هفتاد و پنجمین سال درگذشت او منتشر، و نیز همایشی در تکریم و بزرگداشت این عالم فرزانه برگزار کنند.

در اینجا لازم می‌دانم از فرزند برومند مؤلف جناب آقای دکتر سید کمال الدین صفائی که آثار ارجمند پدر و گواو خود را از دستبرد حوادث حفظ کرده و آنها را برای تصحیح و نشر در اختیار مصحح این کتاب نهاده‌اند و نیز از مصحح محترم کتاب، فاضل مکرم جناب مستطاب آقای رحیم قاسمی بهره‌مند گردیم. این کتاب در مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه که برای به سامان رسیدن آن تلاش بسیار کردند بویژه حضرت آیت‌الله حاجج اسلام آقایان سید ابوالحسن علوی، شیخ علی فاضلی، محسن صادقی، شیخ حسین رضوی، محمدرضا خادمان، سید محمد حسینی و نیز جناب آقای نادررقی که علم‌گیری و صفحه‌آرایی آن را بر عهده داشتند، تشکر کنم.

﴿دعویهم فیها سبحانک اللهم وتحیتهم فیها سلام وآخردعوتهم أن الحمد لله رب العالمین﴾^۱.

قم

سوم شعبان ۱۴۳۵

برابر با ۱۳۹۳/۳/۱۱

مدیر مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه

رضا مختاری